



ŘEMESLA 17. 12. 2015

## Co všechno patří mezi kovářské potřeby? Přečtěte si slovníček pojmů

**Babky jsou pomocné kovářské nástroje, které se vkládají do otvorů v kovadlině. Slouží k dělení, tvarování či ohýbání zpracovávaného materiálu. Každá...**

**Asi každý ví, jak vypadá kovářská kovadlina nebo k čemu se používá měch. Ale znáte například pojmy jako utínek, buchar, sekáč nebo záпустka? Pokud se zajímáte o kovářství nebo sháníte kovářské potřeby, abyste mohli vykonávat kovářské řemeslo, určitě vám dobře poslouží slovníček pojmů, který jsme pro vás připravili. Kovářství se řadí mezi nejnáročnější a nejpreciznější řemesla, a tak by byla velká škoda, kdyby upadlo v zapomnění.**

Kovářské řemeslo patří k těm vůbec nejstarším řemeslům v lidské historii. K prvním pokusům o zpracování kovů docházelo už před více než 5 tisíci lety. Kovář měl v minulosti respektovanou pozici ve společnosti, kterou navíc umocňovaly různé pověry. Ty vznikaly kvůli tomu, že kovář dennodenně pracoval s ohněm, což vyvolávalo představy, že se paktuje s peklem. **Kovářství** tedy dříve bylo řemeslo opředené mýty, přitom byl kovář velmi uznávanou osobou a kovárna fungovala jako centrum informací.

Jak šel čas, ruční práci pomalu ale jistě začala nahrazovat průmyslová výroba. **Kovářské řemeslo** tak ustupovalo stále víc a víc do pozadí a v dnešní době už existuje spíše jako **umělecké řemeslo**. Kovářskou techniku už ovládá malé procento lidí a dnešní děti už možná ani nevědí, jak vlastně kovárna dřív vypadala. Nejen kvůli tomu jsme se rozhodli vytvořit slovníček pojmů, v němž vám

popíšeme různé **kovářské potřeby a náčiní**, které kovář potřebuje k vykonávání svého řemesla.

## Babky

Babky jsou pomocné kovářské nástroje, které se **vkładají do otvorů v kovadlině**. Slouží k dělení, tvarování či ohýbání zpracovávaného materiálu. Každá babka má na spodní straně trn, který by měl přesně pasovat do otvoru v kovadlině a při kování by se neměl víc zarážet ani jinak hýbat. Druhá strana babky má různé tvary od špičatých až po oblé. Podle tvaru pracovní plochy a účelu babky se rozlišují tyto druhy:

- **Hlavičkář** – jedná se o dvojici nástrojů, používá se na nýtování
- **Oblá babka** – slouží k ohýbání, zdobení, kování drážek, osazování
- **Růžek** – má kuželovitý tvar do špičky, nad povrchem kovadliny je ale zahnutý, používá se při kování kruhových tvarů
- **Utínka** – funguje na stejném principu jako sekáč (viz níže), slouží k dělení materiálu za tepla
- **Vlček** – babka ve tvaru rovného kuželu zakončený špičkou, používá se ke kování kruhových tvarů

## Buchar

Kováři z dob dávno minulých by se nad tímto mechanickým strojem možná podivovali, ale ti současní ho hojně a rádi využívají. Díky bucharu se tak kováři nemusí zatěžovat s náročnou prací, kterou bezpochyby je **tvarování materiálu rázem**. Někteří kováři také bucharu říkali „kobyła“. A ta metafora není od věci – buchar totiž dává rány, jak když kopne kuň. Existují buď velké a těžké pneumatické buchary, které se používají v profesionálních kovárnách, nebo si nadšení kováři sami sestavují menší pérový či vzduchový buchar.

## Kovářské kladivo

Mezi základní kovářské potřeby patří samozřejmě kovářské kladivo. Není ovšem kladivo jako kladivo. V tomto případě rozlišujeme dva typy kladiv, a to **jednoruční a dvouruční kladivo**. Jednoruční kladivo by mělo vážit 1 - 2,5 kg a násadu by nemělo mít delší než 40 cm. Toto kovářské kladivo slouží především k drobným pracím, skvěle se hodí například na prodlužování. Druhým typem je dvouruční kladivo, kterému se také říká přitloukač, které je těžší a větší – může vážit až 10 kg a násadu má většinou dlouhou 60 - 90 cm. S dvouručním kladivem ovšem nemůže pracovat sám, a tak je to nástroj pro kovářova pomocníka.

## Kovářské kleště

**Kovářské řemeslo** ovšem není pouze o práci s kladivem. Velmi používaným nástrojem jsou také kovářské kleště, kterých má kovář obvykle celou spoustu. Kovářské kleště stejně jako kovářská kladiva si většinou kováři zhotovují sami. Kleště se vyrábí z nekalitelné oceli s nízkým obsahem uhlí. Existuje **devět hlavních typů kovářských kleští**, které však doplňují další různé specifické kleště. Kovářské kleště poznáte díky jejich tvaru – jsou nebývale dlouhé (kleštiny měří obvykle 30 - 60 cm) a jejich čelisti jsou různě tvarované dle potřeb kováře. Nejčastěji se ale používají **ploché kovářské kleště**, které jsou na vnitřní straně vroubkované.

# Kovářská kovadlina

Jednou z vůbec nejdůležitějších věcí v kovárně je kovářská kovadlina. Ta totiž slouží jako podklad pro kování, tudíž musí být opravdu bytelná, aby vydržela nárazy kovářského kladiva. Kovářská kovadlina je z většiny **vyrobena z měkké oceli**, vrchní plocha (tzv. dráha kovadliny) je ovšem tvořena navařenou tvrzenou ocelovou deskou. Hmotnost kovadliny by měla být zhruba 15-20 krát větší, než je hmotnost používaného kovářského kladiva. Existují tak kovadliny na jemnou práci, které váží pouze 20 kg, ale naopak jsou i mohutné kovadliny, které přesahují 250 kg.

Kovářská kovadlina má charakteristický tvar, který se však u jednotlivých typů kovadliny liší. V českých zemích se nejvíce používala tzv. štýrská kovadlina (viz níže), tudíž u nás známe kovadlinu se dvěma rohy. Každá kovadlina by naopak měla mít **otvory pro nasazení různého pomocného nářadí** při kování, mezi něž se řadí například zápustky či utínky. K prosekávání a probíjení otvorů se spolu s kovadlinou používá tzv. probíjecí deska (viz níže).

Velmi důležitou věcí u kovadliny je její zasazení. Aby se s kovadlinou dobře a hlavně bezpečně pracovalo, měla by **kovářská kovadlina být řádně uchycena**. V minulosti kováři usazovali kovadlinu na dřevěný špalek (nejlépe dubový), který ještě stáhli kovovými obručemi. V současnosti se kovadliny zasazují například na mohutnou dřevěnou desku usazenou v sudu s pískem nebo na kovové podstavce, které jsou podloženy vrstvou silné gumy.

Každý kovář by měl dbát také na to, aby jeho kovářská kovadlina byla ve správné výšce. To znamená, aby při kování stál ve vzpřímené poloze a při úderech kladivem využíval nejvíce síly. Kovářská kovadlina by tedy měla být zhruba ve výšce pasu.

## • Štýrská kovadlina

Tato kovářská kovadlina má dva rohy - kuželový a čtverhranný. Kuželový roh slouží k ohýbání materiálů do zaoblených tvarů (např. když zhotovujete prsten), naopak pomocí čtverhranného rohu kovář může materiál různě ohýbat. Vyskytuje se v různých velikostech, od 20 kg až po 250 kg.

## • Francouzská kovadlina

Stejně jako štýrská kovadlina má i francouzská kovadlina kuželový a čtverhranný roh. Oproti štýrské kovadlině má ovšem kratší dráhu.

## • Anglická kovadlina

Anglickou kovadlinu poznáte lehce - nemá totiž žádné rohy. Toto zpracování ji tak předurčuje pro kování těžkých kusů, ohýbání materiálu je zde velmi složité. Oproti předchozím dvěma kovadlinám má však anglická kovadlina více pomocných otvorů.

# Kovářská zástěra

Kromě kožených rukavic a ochranných brýlí je základní ochrannou pomůckou každého kováře kovářská zástěra. Ta je kožená, nejčastěji vyrobená z **hovězí štípané kůže**, a kováře chrání proti plamenu, odletujícím jiskrám či odstříkujícím roztavenému kovu. Kovářská zástěra drží za krkem a pasem a chrání tak tělo od hrudníku až po kolena. K sehnání je běžně v obchodech s pracovními oděvy.

## Sekáč

Mezi užitečné kovářské potřeby se řadí také sekáč, kterého také můžete znát pod lidovým označením majzlík. Jedná se v podstatě o specifický druh kovářského kladiva. Charakteristický je tím, že na jedné straně má ostří. V kovárnách se sekáče používají k **dělení materiálu za tepla, ale i za studena**. Kovář přiloží sekáč k místu dělení a pomocník na něj udeří dvouručním kladivem. Ostří sekáče může být buď rovné, nebo různě tvarované.

## Výheň

Nepostradatelnou součástí kovářny je také výheň. Dalo by se říci, že se jedná o malou pec zapuštěnou v desce kovového stolu, nad níž je tzv. dýmník, který odvádí pryč kouř a zplodiny vzniklé hořením. U výhně v podstatě začíná celý proces kovářského řemesla. Ocel či jiný zpracovávaný kov se totiž musí ve výhni ohřát na vysokou teplotu. Důležitou součástí výhně je také dmychadlo nebo **kovářský měch**, který slouží ke stlačování vzduchu a podporuje hoření ve výhni. V současnosti ovšem tradiční výheň nahrazují elektrické či plynové výhně.

## Zápustka

Pamatujete si ještě na babky, o kterých byla řeč na začátku článku? Zápustka je jim totiž velmi podobná. Jedná se o **dvoudílný kovový nástroj**, jehož spodní část se zasazuje do kovářiny stejně jako babka, naopak druhý díl se přikládá svrchu a je k němu připevněna násada. Zápustka je v podstatě forma, která slouží k vytvarování materiálu - v prostoru mezi oběma díly zápustky vznikne požadovaný tvar výkovku. Výhoda zápustek spočívá také v tom, že kování je s jejich pomocí velmi přesné.

### Poznámka:

Mezi kovářské potřeby se řadí spoustu dalších drobnějších nástrojů a náradí. Jedná se například o různé **průbojníky, sedlíky, oblíky, měřidla, pilníky, formy**, atd.